

TRẬN LŨ Bùn ĐÁ LỚN Ở XÃ MƯỜNG KHOA (HOÀNG LIÊN SƠN) NGÀY 3-VII-1988

KS CHU LÂM HÀN

Đại KTTV Hoàng Liên Sơn

Xã Mường Khoa nằm ở phía bắc huyện Than Uyên tỉnh Hoàng Liên Sơn, theo quốc lộ Hữu nghị 11 cách Bình Lư tỉnh Lai Châu 3km về phía tây bắc. Đây là một thung lũng hẹp có độ cao trung bình 400—600m, bị kẹp giữa hai sườn núi có độ dốc lớn ở phía đông và phía tây, với những đỉnh cao từ 900 — 2150m. Ở đây rừng bị tàn phá nghiêm trọng, chủ yếu là cỏ tranh, đồi trọc hoặc rừng tái sinh thưa thớt, dễ dàng bị nước mưa rửa trôi bề mặt lưu vực. Đó là những điều kiện thuận lợi để sinh ra hiện tượng đất trượt, sạt lở từng mảng khi có mưa lớn kéo dài.

Từ ngày 24 đến 30-VI-1988 miền Bắc nước ta chịu ảnh hưởng của rãnh thấp có trục vắt qua Bắc Bộ và có một tâm thấp ở Bắc Bộ từ mặt đất đến 5000m, đồng thời một bộ phận không khí lạnh ở Tứ Xuyên (TQ) di chuyển về phía đông nam nén rãnh thấp. Tiếp đó những ngày đầu tháng VII — 1988 miền Bắc nằm ở địa phía nam rãnh thấp bị nén, kết hợp với hội tụ gió trên cao nên nhiều nơi thuộc Bắc Bộ có mưa và dông.

Ở Hoàng Liên Sơn trong suốt thời gian này hầu hết các nơi đều có mưa đến mưa vừa, có nơi mưa to. Tính từ 24-VI — 2-VII các khu vực phía đông Hoàng Liên Sơn mưa 60 — 200mm, phía tây mưa 250 — 360mm. Đặc biệt ngày 3-VII phía bắc huyện Than Uyên mưa trên 100mm; tại xã Mường Khoa và Nông trường Thân Thuộc đo được 115 — 130mm.

Qua 10 ngày mưa liên tục, tiếp đến sáng 3-VII ở Mường Khoa mưa rất lớn, tập trung vào khoảng thời gian từ 6—8 giờ, đã gây ra hiện tượng lũ ống rất dữ dội kéo theo đất đá trên các khe núi đồng loạt sạt xuống từng mảng, tạo nên một trận lũ bùn đá khủng khiếp. Dòng suối Nậm Be phút chốc trở thành dòng suối đất đá hung dữ cuốn đi từng mảng rừng lớn, bề mặt lòng suối bị bung ra có chỗ rộng tới gần 100m. Tại bản Nà Lại dòng Nậm Tao vốn chỉ là một lạch nước rất nhỏ nhưng trong trận lũ bùn đá này cũng đã quét khỏi mặt đất 4 nhà sàn của đồng bào Xá, làm đổ nhiều nhà khác, vùi lấp hầu hết vườn tược, ao cá, chuồng trại... và toàn bộ đất thổ cư chừng 10ha, với 35 hộ ở bản Nà Lại bị phá hủy. Ngoài ra trận lũ còn phá vỡ và khoét sâu đoạn đường phía tiếp giáp đầu cầu Đội 5 dài 40m; lấp và làm hỏng nhiều đoạn trên quãng đường hơn 10km do cung 20 Mường Khoa bảo dưỡng; vùi lấp hàng chục hecta lúa của 3 bản Nà Lại, Co Ngụ, Nà Khoang; phá hủy nặng 40ha lúa mới

khai hoang thuộc khu vực Đon Cang; đồng thời làm hư hại hàng trăm hecta lúa, bãi mầu của nhân dân xã Mường Khoa năm dọc các con suối Nậm Be, Nậm Bon, Nậm Mu và các suối khe nhánh. Ước tính có tới vài trăm hecta rừng đầu nguồn thuộc lưu vực hai con suối Nậm Be và Nậm Bon bị đổ nát hoặc sạt trôi. Tuy nhiên, lũ xảy ra vào ban ngày nên mọi người đều chạy tránh được tai nạn.

Đây là trận lũ bùn đá đầu tiên người già Mường Khoa được chứng kiến trong 80 năm nay. Ngay sau khi trận lũ bùn đá chấm dứt, HTX Đoàn Kết và UBND xã Mường Khoa đã khẩn trương giúp đỡ các gia đình bị nạn, đào bới dỡ di và di chuyển toàn bộ 35 hộ ở bản Nà Lại khỏi khu vực lũ tàn phá, bước đầu ổn định nơi ăn chốn ở cho bà con.

Trong gần 100 năm nay đã có hai trận lũ bùn đá lớn xuất hiện ở Hoàng Liên Sơn. Lần thứ nhất vào đêm 16-VIII-1969 do ảnh hưởng của rãnh thấp nhiệt đới gây mưa lớn kéo dài hơn 10 ngày. Trên khu vực rộng khoảng 200km² từ dãy Nhạc Sơn đến bản Vược, Trịnh Quyền, Bát Xát có tới 235 vết núi bị sạt lở với chiều dài mỗi vết từ 10—500m, chiều rộng 10—100m, làm cho cánh đồng ở bản Vược, Cốc Mỹ, Bản Qua bị đất đá vùi lấp sâu 1—4m, một số người chết, lũ bùn đá làm đổi dòng một số suối ngòi ở gần cửa Ngòi Phát. Lần thứ hai vào ngày 3-VII-1988 như vừa nêu ở trên.

Như chúng ta đã biết, nguyên nhân gây ra xói mòn, sạt lở đất chủ yếu là kết quả hoạt động của quá trình sừn, do lớp vỏ thổ nhưỡng và thực vật bị phá hoại, nhất là do phương pháp canh tác không hợp lý mà gây ra tác hại to lớn, làm thoái hóa đất nhanh chóng, biến nhiều vùng mầu mỡ trở lên cằn cỗi và bạc màu.

Trên địa phận Hoàng Liên Sơn ở những nơi có địa hình dốc bị chia cắt mạnh, địa chất cấu tạo phần lớn là diệp thạch dễ ngấm nước, rừng bị phá hoại nghiêm trọng trở nên nghèo kiệt khi gặp mưa lớn kéo dài dễ gây ra lũ ống, lũ bùn đá rất nguy hiểm.

Để hạn chế lũ ống, lũ bùn đá ở Hoàng Liên Sơn trước mắt cũng như lâu dài thiết nghĩ cần thực hiện một số biện pháp:

— Khi khai hoang trên các sườn dốc phải cải tạo trước khi sử dụng như làm ruộng bậc thang, đắp bờ giữ nước để hạn chế dòng chảy trên bề mặt, làm giảm cường độ xói mòn đất.

— Ở các sườn có độ dốc từ 20° trở lên phải nghiêm cấm đốt phá rừng làm nương rẫy, các khu rừng đầu nguồn phải được bảo vệ chặt chẽ.

— Ở các sườn đồi núi đã khai phá, phải thâm canh, trồng cây xen vụ và cây chắn nước tạo thành nhiều lớp thực vật có tác dụng ngăn cản dòng chảy và làm giảm tốc độ đào xói của hạt mưa./.